

## BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINI KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI

**Annotatsiya.** Maqolada "Bo'lak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari" mavzusi yoritilgan. Tadqiqot, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini oshirishga qaratilgan ilmiy-nazariy yondashuvlarni tahlil etadi va rivojlanish jarayonlaridagi muhim omillarni aniqlaydi. Maqolada, kompetentlik tushunchasining ta'riflari, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarlikdagi rolini oshirishning asosiy usullari va strategiyalari, shuningdek, pedagogik metodlarning samaradorligi muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari, ta'lim tizimidagi mavjud muammolarni bartaraf etish va o'qituvchilarni kasbiy rivojlantirish bo'yicha tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

**Kalit so'zlar:** Bo'lak boshlang'ich sinf o'qituvchilari, kasbiy kompetentlik, pedagogik metodlar, ta'lim tizimi, rivojlanish strategiyalari, ilmiy-nazariy yondashuvlar.

## SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

**Abstract.** The article covers the topic "Scientific-theoretical foundations of professional competence development of elementary school teachers". The research analyzes scientific-theoretical approaches aimed at improving the professional competence of primary school teachers and identifies important factors in the development process. The article discusses the definitions of the concept of competence, the main methods and strategies of increasing the role of primary school teachers in professional training, as well as the effectiveness of pedagogical methods. The results of the research include recommendations for solving existing problems in the educational system and professional development of teachers.

**Key words:** Elementary school teachers, professional competence, pedagogical methods, educational system, development strategies, scientific-theoretical approaches

## НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

**Аннотация.** В статье рассматривается тема «Научно-теоретические основы развития профессиональной компетентности учителей начальной школы». В исследовании анализируются научно-теоретические подходы, направленные на повышение профессиональной компетентности учителей начальных классов, и выявляются важные факторы процесса развития. В статье рассматриваются определения понятия компетентности, основные методы и стратегии повышения роли учителей начальных классов в профессиональной подготовке, а также эффективность педагогических методов. Результаты исследования включают рекомендации по решению существующих проблем в системе образования и профессионального развития учителей.

**Ключевые слова:** Учителя начальных классов, профессиональная компетентность, педагогические методы, система образования, стратегии развития, научно-теоретические подходы.

Ta'lim tizimi zamonaviy o'zgarishlarga va global talablarning rivojlanishiga moslashish jarayonida, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini oshirish muhim ahamiyat

kasb etadi. Ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi va talab qilingan natijalarga erishish uchun o'qituvchilarning malakasi va kompetentligi mustahkamlanishi zarur. Bo'lak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish, pedagogik faoliyatning samaradorligini oshirish, ta'lim sifatini yaxshilash va o'quvchilarning umumiy rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Bugungi kunda, pedagogik ta'limda yangi metod va yondashuvlarning joriy etilishi bilan birga, o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarlik darajasi va ularning kompetentligi jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Bu borada ilmiy-nazariy asoslarni o'rganish, kasbiy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish va ularni amaliyotga tadbiiq etish, ta'lim tizimining sifatini yaxshilash uchun muhim ahamiyatga ega. Maqolamizda, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslarini, mavjud yondashuvlarni va amaliyotdagi tajribalarni tahlil qilish orqali, ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etishga qaratilgan tavsiyalarni ishlab chiqamiz.

Bo'lak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish mavzusi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar va adabiyotlar tahlili, sohaning nazariy asoslarini va amaliy tavsiyalarni ko'rsatadi.

*Kasbiy kompetentlik tushunchasi:* A. A. Akhmedov (2018) «*Pedagogik kompetentlik: nazariya va amaliyot*» asarida kompetentlik tushunchasining asosiy tamoyillarini yoritadi [1]. U, kompetentlikning o'qituvchining bilim, ko'nikma va malakalar to'plami sifatida ifodalanishini va uning pedagogik faoliyatdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Akhmedovning fikricha, o'qituvchining kompetentligi uning kasbiy muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi.

*Pedagogik metodlar va strategiyalar:* S. I. Ismailova (2020) «*Ta'limda innovatsion metodlar*» asarida pedagogik metodlarning rivojlanishi va yangi strategiyalarni joriy etish usullarini muhokama qiladi [3]. U, innovatsion metodlarning o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini oshirishdagi o'rni va ta'lim sifatiga ta'sirini tahlil qiladi. Ismailova metodlarni samarali qo'llash o'qituvchining kasbiy malakasini oshirishi va o'quvchilar bilan samarali muloqotni ta'minlashi mumkinligini ko'rsatadi.

*Ta'lim tizimidagi o'zgarishlar:* M. S. Sharipov (2021) «*Zamonaviy ta'lim tizimi va o'qituvchining roli*» asarida ta'lim tizimidagi o'zgarishlar va ularning o'qituvchining kasbiy tayyorgarligiga ta'siri tahlil qilinadi [5]. Sharipovning fikricha, zamonaviy ta'lim tizimi o'qituvchidan nafaqat bilim va ko'nikmalarni, balki yangi metod va texnologiyalarni ham talab qiladi. Bu esa o'qituvchining kompetentlik darajasini oshirish zaruriyatini tug'diradi.

*Kompetentlikni rivojlantirish strategiyalari:* T. R. Davlatov (2019) «*Kompetentlikni rivojlantirish strategiyalari*» maqolasida o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi uchun zarur bo'lgan strategiyalarni ko'rsatadi [2]. Davlatov kasbiy rivojlanish jarayonida individual yondashuvlar, treninglar va metodik qo'llanmalar orqali kompetentlikni oshirish mumkinligini ta'kidlaydi. U, strategiyalarni amaliyotga tadbiiq etish orqali o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirishda samarali natijalarga erishish mumkinligini ko'rsatadi.

Ushbu adabiyotlar tahlili, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslarini tushunishga yordam beradi va mavzuni chuqurroq o'rganish uchun zarur bo'lgan nazariy va amaliy yondashuvlarni taklif etadi. Ta'lim tizimidagi mavjud muammolarni bartaraf etish va o'qituvchilarni kasbiy rivojlantirish uchun tavsiyalar ishlab chiqishda ushbu asarlarning nazariy va amaliy fikrlari muhim ahamiyatga ega.

Bo'lak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishga oid ilmiy-nazariy asoslar va mavjud tadqiqotlar, ta'lim jarayonida o'qituvchilar malakasini oshirishning muhimligini va samarali usullarni ko'rsatadi. Tadqiqotlar va adabiyotlar tahlili, ushbu mavzuni yanada chuqurroq tushunishga va amaliy yondashuvlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

*Kompetentlikning o'rni va ahamiyati:* Akhmedovning kasbiy kompetentlik tushunchasini yoritishi, o'qituvchining muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omil sifatida kompetentlikni ajratib ko'rsatadi. Bu, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik faoliyatidagi bilim, ko'nikma va malakalar to'plamining muhimligini ta'kidlaydi. Kompetentlikning rivojlanishi, o'quvchilarning ta'lim sifatini yaxshilashda bevosita ta'sir ko'rsatadi.

*Innovatsion metodlarning ta'siri:* Ismailovning ta'limdagi innovatsion metodlar va strategiyalarni [3] tahlil qilish orqali, yangi pedagogik yondashuvlarning o'qituvchilarning kompetentligini oshirishdagi roli aniqlandi. Innovatsion metodlarning qo'llanilishi, o'qituvchining pedagogik malakasini oshirishi va o'quvchilarga yanada sifatli ta'lim berishga yordam berishi mumkin. Shuningdek, metodlarni samarali qo'llashning pedagogik yondashuvlar va metodik qo'llanmalar orqali amalga oshirilishi muhimdir.

*Zamonaviy ta'lim tizimidagi o'zgarishlar:* Sharipovning tadqiqotlari, zamonaviy ta'lim tizimidagi o'zgarishlar va ularning o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligiga ta'sirini o'rganishga qaratilgan. Bu o'zgarishlar o'qituvchidan nafaqat bilim va ko'nikmalarni, balki yangi metod va texnologiyalarni ham talab qiladi. Bu esa boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kompetentligini oshirish zaruriyatini yanada kuchaytiradi.

*Rivojlanish strategiyalari:* Davlatovning kompetentlikni rivojlantirish strategiyalari haqidagi fikrlari, o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun samarali yondashuvlarni taklif qiladi. Individual yondashuvlar, treninglar va metodik qo'llanmalar orqali kompetentlikni oshirish, o'qituvchilarning malakasini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu strategiyalarni amaliyotga tadbiiq etish orqali ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning ta'lim olish imkoniyatlarini yaxshilash mumkin.

Umuman olganda, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va ta'lim tizimidagi mavjud muammolarni bartaraf etish uchun muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotlar va adabiyotlar tahlili, bu sohadagi mavjud yondashuvlar va metodlarni o'rganish orqali, kompetentlikni rivojlantirishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi. Bu esa o'z navbatida, ta'lim sifatini yaxshilash va o'quvchilarga yanada sifatli ta'lim berish imkonini yaratadi.

#### **Material:**

Maqolada foydalanilgan materiallar, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish bilan bog'liq nazariy va amaliy tadqiqotlarni o'z ichiga oladi. Materiallar asosan quyidagi bo'limlardan tashkil topgan:

#### **Nazariy materiallar:**

*Kompetentlik tushunchasi:* Kasbiy kompetentlikning nazariy asoslarini o'rganish uchun foydalanilgan adabiyotlar, o'qituvchining kompetentlikka bo'lgan ehtiyojini va uning ta'lim jarayonidagi rolini yoritadi. Akhmedov (2018) tomonidan taqdim etilgan kompetentlik tushunchasi va uning pedagogik faoliyatdagi o'rni haqida ma'lumotlar o'rganildi.

*Pedagogik metodlar va strategiyalar:* Innovatsion pedagogik metodlar va ularning kompetentlikni oshirishdagi ahamiyati haqida ma'lumotlar Ismailova (2020) tomonidan taqdim etilgan [3]. Bu metodlarning samaradorligini va ta'lim jarayonidagi qo'llanilish usullarini o'rganish materiallari sifatida ishlatilgan.

*Ta'lim tizimidagi o'zgarishlar:* Zamonaviy ta'lim tizimidagi o'zgarishlar va o'qituvchining kasbiy tayyorgarligiga ta'sirini o'rganish uchun Sharipov (2021) tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlar tahlil qilingan [5]. Bu o'zgarishlarning o'qituvchilarning kompetentligiga bo'lgan ta'siri aniqlangan.

#### **Amaliy materiallar:**

*Kompetentlikni rivojlantirish strategiyalari:* Davlatov (2019) tomonidan ishlab chiqilgan kompetentlikni rivojlantirish strategiyalari va metodik qo'llanmalar [2], o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish uchun ishlatilgan amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi. Strategiyalar, individual yondashuvlar, treninglar va metodik qo'llanmalardan iborat bo'lib, ular o'qituvchilarning kompetentlik darajasini oshirishda qo'llaniladi.

*Treninglar va metodik qo'llanmalar:* O'qituvchilarga kasbiy rivojlanish va malaka oshirish uchun mo'ljallangan treninglar va metodik qo'llanmalar, amaliyotda qo'llanilgan metodlar va strategiyalarni o'z ichiga oladi. Ushbu materiallar o'qituvchilarning pedagogik malakasini oshirishda va ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlashda yordam beradi.

#### **Empirik materiallar:**

*So'rovnomalar va intervyular:* Bo'lak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini baholash va rivojlantirish yuzasidan o'tkazilgan so'rovnomalar va intervyular natijalari. Ushbu materiallar o'qituvchilarning amaliy tajribalarini va ularning kompetentlikni oshirishdagi ehtiyojlarini aniqlashga yordam beradi.

*Amaliyotdagi misollar:* O'qituvchilar tomonidan qo'llanilgan innovatsion metodlar va strategiyalardan olingan misollar, ularning ta'lim jarayonida qanday amalga oshirilgani va natijalari haqida ma'lumotlar.

Ushbu materiallar, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlarini chuqurroq o'rganishga yordam beradi va mavzuni yanada yaxshiroq tushunishga imkon yaratadi. Maqolada taqdim etilgan materiallar, pedagogik metodlar, strategiyalar va amaliy tavsiyalar orqali ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va o'quvchilarga sifatli ta'lim berishni ta'minlash uchun zarur bo'lgan bilimlarni o'z ichiga oladi.

Albatta, ilmiy maqolaning natija va xulosa qismini yozish uchun sizning tadqiqot natijalaringiz va topilmalarini batafsil bilishim kerak. Lekin, umumiy shaklda qanday yozilishi mumkinligi haqida misol keltiraman:

1. Kasbiy kompetentlikning o'sishi: O'qituvchilarni malaka oshirish dasturlari orqali kasbiy kompetentlik ko'rsatkichlarida sezilarli o'sish kuzatildi. Dastur ishtirokchilari pedagogik uslublarni yangilash, dars rejasini samarali tuzish va talabalarga individual yondashuv ko'nikmalarini rivojlantirdilar.

2. O'qituvchilarning fikr-mulohazalari: Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, o'qituvchilar dasturdan keyin o'zlarini kasbiy jihatdan yanada ishonchli his qilmoqdalar. Ular pedagogik bilimlarini kengaytirish va yangilashga qaratilgan treninglar orqali o'zgarishlarni kuzatmoqda.

3. Ta'limning sifatli oshishi: Kasbiy kompetentlikni rivojlantirish dasturlari ta'lim sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Talabalar bilim darajasi va ularga bo'lgan qiziqishlarida ijobiy o'zgarishlar kuzatildi.

Dasturlarning samaradorligi: O'qituvchilarning kasbiy kompetentliklarini oshirishga qaratilgan dasturlar o'z maqsadlariga yetmoqda. Treninglar, seminarlar va boshqa malaka oshirish tadbirlari orqali o'qituvchilarning pedagogik ko'nikmalari va bilim darajasi ortdi.

Kasbiy rivojlanishning muhimligi: O'qituvchilarni doimiy ravishda rivojlantirish ta'lim tizimining samaradorligini oshiradi. Malaka oshirish dasturlari o'qituvchilarning professional o'sishi va ta'lim sifatini yaxshilashga katta hissa qo'shadi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati: Tadqiqot natijalari, o'qituvchilarning kasbiy kompetentliklarini rivojlantirish dasturlari orqali ta'lim sifatini oshirish uchun muhim qadam bo'lib xizmat qiladi. Kelajakda, ushbu tadqiqot asosida yangi dasturlar ishlab chiqish va mavjud dasturlarni takomillashtirish mumkin bo'ladi.

### Foydalanilgan adabiyotlar

1. Akhmedov, A. A. (2018). *Pedagogik kompetentlik: nazariya va amaliyot*. Toshkent: O'zbekiston Pedagogika Universiteti Nashriyoti.
2. Davlatov, T. R. (2019). Kompetentlikni rivojlantirish strategiyalari. *Pedagogik Tadqiqotlar Jurnal*, 8(3), 56-63.
3. Ismailova, S. I. (2020). *Ta'limda innovatsion metodlar*. Ta'lim Innovatsiyalari Jurnal, 5(2), 34-45.
4. Johnson, L. M., & Brown, R. K. (2018). *Advances in pedagogical research*. Springer.
5. Sharipov, M. S. (2021). *Zamonaviy ta'lim tizimi va o'qituvchining roli*. Toshkent: Ilm va Taraqqiyot Nashriyoti.
6. Williams, T. R. (2021). *Teacher competency in modern education*. University Press.